

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Etenduskunstide osakond

Teatrikunsti õppekava

Eduard Tee

MINU ELU KUNSTIS

Lõputöö

Juhendaja: MA Jaanika Juhanson

Kaitsmisele lubatud:.....

(juhendaja allkiri)

Viljandi 2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. EELLUGU.....	4
2. KATSED.....	5
3. KALJU.....	8
4. VENIAMIN FILŠTINSKI.....	11
5. IGOR LÕSSOV.....	13
6. HELENA KESONEN.....	15
6.1. „Gogolka“ (2013).....	15
6.2. „Kunstnik Jaagup“ (2014).....	16
6.3. „Dekameron“ (2015).....	17
6.4. „Inemise igä“ (2016).....	18
7. „MEIE AJA KANGELANE”.....	19
8. „GAGARINI TEE“.....	26
KOKKUVÕTE.....	29
KASUTATUD KIRJANDUS.....	30
SUMMARY.....	31

SISSEJUHATUS

Mina olen elus. Mina eksisteerin inimesena, isiksusena. Kas ma eksisteeriksin ilma teatrita? Kas ma eksisteeriksin isiksusena ilma teatrikoolita? Võimalik. Aga kas ma oleksin siis õnnelik? Nüüd on raske ette kujutada. Miks? Sellepärast, et enne Viljandisse tulekut ma olin enesepiinamisega ja eneseotsimisega piiri peal. Nii füüsilises, kui ka vaimses plaanis. Selles tagasihoidlikus töös ma üritan analüüsida iseennast kooliaastate perioodil. Selles töös ma toon välja ainult kõige tähtsamad episoodid neljaastasest perioodist, mis muutsid ja mõjutasid mind märgatavalt. Ma püüan vastata küsimusele: kuidas saada vabaks inimeseks?

1. EELLUGU

Analüüsi subjektiivsuse tähtsuse nimel, pean oluliseks mainida oma elu „enne teatrikooli“ põhipunkte. See on tavaline ebatavaline lugu. Ma tulin katsetele kahekümne seitsme aastasena. Ma olen sündinud Tallinnas, esimesed kolm aastat elasin Siberis, kolm järgmist Võrus, üheksanda klassi lõpetasin Tallinnas ja siis suundusin viieteistkümne aastasena Moskvasse, kus lõpetasin Polügraafia tehnikumi ja Polügraafia Ülikooli. Olen lõpetanud ajateenistuse nooremseersandina. Olen töötanud trükkalina, koka abina, ehitajana ja lihttöölisena. Enne Viljandisse tulekut olen töötanud kuus aastat järjest Tallinna trükikojas tehnoloogina. Kaheksast viieni üksteist kuud aastat. Kahekümne ühe aastasena võtsin korterilaenu, ostsin auto. Kõik oli „hästi“. Täiuslik ühiskonna lüli. Aga iga aastaga ma tundsin süvenevat depressiooni. Ma olin kohustuste paratamatuse ja ühiskonna ootuste pantvang. Ei olnud erandiks tööpäeva lõpp, kui ma istusin autosse ja karjusin nii valjusti, kui jaksasin. Enda päästmiseks ma üritasin leida sobivaid viise, kuidas tundeid välja elada: harrastusteater, tantsuansambel, rahvamuusika ansambel, lastega töötamine, talisuplemine, maratoni jooksmine, alkohol... Aga pingeline füüsiline koormus ainult rohkem aktualiseeris küsimuse: „kas see põgenemine ongi õnn?“. Ühel päeval ma jõudsin neuroloogi kabinetti tugevate valudega. Olen väga tänulik arstile, kes keeldus aitamisest, kes ütles mulle otse välja, et ei taha mind enam näha. Ta osutas käega mu pea kohale ja ütles, et minu probleemid algavad siit. See inimene on üks minu õpetajatest, tänu kellele ma tean, et kõik elusündmused muutuvad oma tähtsuses, olenevalt meie suhtumisest. Viljandi kooli tulek – sündmus, mis muutis mu elu.

2. KATSED

Ma ei saa mitte rääkida katsetest, kuna just sellel perioodil ma tundsin füüsilisel tasandil faasi, mida me nimetame „esimeseks sammuks“. Ma olen see õnnelik, kellel vedas teha esimest sammu. Seda tunnet jätkus terveks nelja-aastaseks kooliperioodiks.

Pean mainima, et ma ei teadnud varem ei EMTA, kui ka TÜVKA näitleja eriala õppimise võimalusest. Ma sain teada tulevases kahekeelse kursuse eksperimendi kohta internetikuulutusest. Aasta 2013 mai lõpus oli Vene teatris viimane eelvoor. Ma olin ignoreerinud kaht esimest eelvoor, kuna olin skeptiline enda suhtes: ma olen ju vana selle jaoks. Aga südames kasvas realiseerimatuse valu, mis igapäevaselt tuletas endast meelde. Viimase eelvoor päeval ma pidin sõitma Venemaale noortelaagrisse tööle, aga minu veri kees teise teema pärast. Ma ei olnud midagi ette valmistanud, aga ma sisenesin Vene teatri fuajeesse ja kohtusin teiste katseisikutega. Ma lubasin endale, et ei konkureeri teistega, ei mõtle tulemuse peale, ma lihtsalt proovin. Ma esitasin tekste ja laulsin laule. Ma ei saanud ühtegi kommentaari peale „tänu“. Ma väljusin saalist konkreetse arusaamisega, et see rong on läinud. Aga ma vähemalt proovisin, nii ma rahustasin ennast. Juba uste juures peatas mind Vene teatri müügiosakonna töötaja Alexandra Shprotser, noor tüdruk, kes ütles mulle: „Kõik on hästi, ainult repertuaar on liiga morbiidne, vaata midagi lüürilisemat, Joseph Brodsky, näiteks“. Minu süda hakkas kiiremini lööma ja ma küsisin tema käest: „See tähendab, et ma saan minna katsetele Viljandisse?“. „Loomulikult“ – ütles ta. Ma lendasin ustest välja nagu lind. Minu käes oli loteriipilet, mille kombinatsiooni ma veel ei teadnud. Ma tulin Venemaalt viis päeva varem ära ja kohe pärast rongi sõitsin Viljandisse.

Hulk ilusaid noori inimesi, kes harjutasid koridoris ja kelle silmis ma nägin elu – see oli esimene pilt, mida ma avastasin, kui sisenesin akadeemiasse. Elu käib siin – mõtlesin ma. Ma seisin koridoris ja ustest tuli välja vana härra naljaka välimusega ja väga tõsise pilguga.

Ma ei teadnud, kes ta on, ma ei olnud teda varem näinud. Ma kasvasin vene kultuurikeskkonnas ja ma teadsin vähe eesti kultuuritegelasi. See oli minu tulevane õpetaja Kalju Komissarov. Ta tuli minu juurde ja ütles: „*Kas sina oled Eduard Moskvast? Vaata, see kool ei ole tilulilu. Sa pead 100% pühendumata, sa ei saa lähiaastatel tööl käia, keegi peab sind toetama.*“ (Tee 2013)

Mina vaikisin, aga peas oli kindel arusaamine, et mina ise olen see, kes aitab vanemaid, kes maksab korterilaenu, arveid, bensiini eest ja nii edasi. Esimesel päeval ma kirjutasin esseed ja otsustasin oodata järgmist päeva. Teisel päeval ma lugesin luuletusi, laulsin ja näitasin etüüde. Mul ei olnud piinlik, mul ei olnud ebamugav, aga kahtluse tunne kasvas hirmsasti. „Eduard, milleks sul seda vaja on? Katsed, eksamid, etüüdid. See on ju möödunud etapp! Sa oled suur mees, sa pead käima tööl ja ... kannatama“. Just sellised mõtted piinasid mind. Ka tulevane potentsiaalne kursus ei aidanud enesekindluse kasvamisele kaasa. Juba teiseks päevaks sain ma aru, kui palju on vene emakeelega katsetajaid. Neid ei ole palju. Teisel päeval ma olin pettunud oma idees ja kunagises nooruse unistuses. Mul ei olnud ootusi enne katseid, aga millegi pärast need ootused tekkisid katsete ajal. Mina lootsin näha tugevaid täiskasvanuid ja võõraid inimesi, kellega ma hakkan konkureerima, kelle käest ma hakkan õppima. Ma lootsin, et saan põgeneda piinavast kõvamehe staatust vajavast ühiskonnast. Aga tuli välja, et poolt „vene grupist“ ma tundsin isiklikult juba enne katseid ja teist poolt ma sain jälgida katsete ajal. „Eduard, see on samm tagasi!“ - nii ma mõtlesin sellel hetkel. Teisel päeval minu juurde tuli ka Vene teatri kunstiline juht Marat Gatsalov, kes rääkis mulle vastutusest ja koormusest, mis ootab mind, kui ma saan kooli sisse. Kõik need faktorid viisid mind otsusele, et ma ei tule Viljandisse õppima. Minu ratsionaalne mina arvas, et nii on parem. Mul on väga hea meel, et just niimoodi läks. Aga miks ma siis koju ei läinud? Sellepärast, et minu emotsionaalne mina ei tahtnud Viljandist kunagi enam ära minna. Ülejäänud kaks päeva ma katsetasin rõõmuga, ma ei muretsenud ega värisenud lõpptulemuse pärast. Katsed olid piisavalt rasked nii füüsilises, kui ka vaimses mõttes. Aga ma nautisin seda, kuna ei võistelnud kellegagi. Katsete viimasel päeval ma ootasin viis tundi järjest, et eelviimasena minna vestlusele ja öelda „ei“ komisjonile. Nagu praegu mäletan seda vestlust. Ma ei jõudnudki oodata komisjoni otsust enda kohta, ma lihtsalt tänasin ja ütlesin „ei“. Ma ei osanud siis selgelt põhjendada oma valikut, aga komisjon aktsepteeris seda ja ma lahkusin saalist nagu

inimene, kes kaotab armastuse julguse puuduse tõttu. Ma olin „uhke“ enda üle, et ma sain endaga toime. Ainult, et koht ja olukord selle jaoks olid valitud valesti. Ma vihkasin ennast, ma olin enda jaoks vastik. Olen väga tänulik inimestele, kes esimestena tulid minu juurde ja toetasid mind sõnadega: Birgit Landberg, Jaanika Tammaru, Jaanika Juhanson, Oleg Titov. Ma ei julgenud koolist ära minna. Minna tagasi sama elu elama oli võimatu. Ma ei andestaks endale sellist valikut. Ma istusin trepi peal ja tundsin, kuidas vaikselt ujub kaugemale minu elu päästerõngas. Just sellel hetkel pöördus minu poole Marat Gatsalov: „Teen suitsu ja siis räägime!“. Me istusime kahekesi teatritudengite kateedris ja rääkisime elust, valikutest, eksimustest, julgusest, armastusest, elukutsest ja kõigest muust. See oli väga siiras ja isiklik dialoog. Peamiselt rääkis Marat. Mulle tundus, et me rääkisime väga kaua, aga kui palju täpselt, ma ei tea. Võib-olla viis minutit, aga võib olla, et kakskümmend viis. Juba aastate pärast ma sain teada, et kogu see aeg komisjon istus ja ootas meid. Lõpuks Marat küsis minu käest: „Kas jah?“. Ja mina üritasin midagi seletada, aga tema teravalt peatus mind: „Aitab! Jah või ei?“. Mina vastasin „Jah!“. Ja ma tundsin, kuidas minu nägu sünnitas raskelt naeratuse. „Pange see tüüp ka kirja!“ – ütles Marat ja lahkus. See oli eelviimane kord, kui ma nägin teda oma elus. Ma olen elu lõpuni tänulik Maratile, et ta tuli minu juurde ja rääkis seda, mida ta ei pidanud mulle rääkima. Ma uskusin teda ja ma ei ole sekunditki seda kahetsenud.

Pärast me jõime ja jõime palju. Minu keha oli väsinud, minu hing oli löödud. Ma tundsin süüid oma tulevase kursuse ees: ma julgesin loobuda kohast, millest paljud unistavad. Mul ei olnud õiget vastust küsimusele, mis juhtus minuga viimase nelja päeva jooksul. Aga mulle tundus, et see kõik ei toimu minuga. See on kohmakas kokkusattumus, kellegi eksimus. Mina, kahekümneseitsme aastane insener, seisan Lossivaremete laval ja mind määratakse kursavanemaks. Aga alkohol võttis valu maha ja esiplaanile, süütunde asemele tulid rahu ja uni. Järgmise päeva hommik on üks tähtsamatest päevadest minu elus. Ma vedelesin võõra korteri põrandal, keegi pani viisakalt minu peale vaiba. Päike paistis aknasse, minu suu oli kuiv, keha oli märg ja nõrk, aga hing oli helge ja vaba. Ma ärkasin ülesse teise inimesena, inimesena, kes julges „jah“ ütelda. Kes julges lammutada kohustuste paratamatuse illusiooni. Sellel hommikul toimus kahekümneseitsme aastase mehe elus murre. Ma olin väga õnnelik, ma olin vaba.

3. KALJU

Ma olen õnnelik, et saatus viis mind kokku sellise inimesega. Ma olen kurb, et ma ei teadnud teda varem. Kalju andis mulle suure avansi, kui määras mind oma „sõbraks“ (nagu rääkisid minu kursakaaslased). Ta tervitas mind tihti, surudes kätt, ta alati pöördus minu poole erinevate küsimustega, mis puudutasid kursust, ta usaldas mulle mõningaid saladusi. Mul oli tunne, et ma suhtlen vana sõbraga. See oli suur au. Aga sellel oli teine külg. Kalju ei olnud minu suhtes absoluutselt kriitiline. Ta ei pahandanud mu peale, kui ma magasin „Hamleti“ analüüsi ajal, kui ma vedelesin pohmelliga kateedri põrandal või kui ma ei olnud piisavalt leidlik etüüdis. Mul on tunne, et ta nägi minus seda õnne, mida üks surelik püüab kätte, ja ta andestas mulle kõike. Kalju oli nõudlik meie suhtes ja esimese kursuse erialatunni atmosfäär oli alati pingeline minu jaoks. Erialatunnis mul tekkis suur hirm etüüdi tegemisest. Ma ei ole kunagi enne teatrikooli kartnud etüüde teha, aga just esimesel kursusel mul tekkis tugev kramp etüüdide vastu. Ma nägin andekaid säravaid kursakaaslasi, kes tegid tööd ja nägid vaeva, aga ma ise ei julgenud väga improviseerida ja katsetada. Ma kartsin eksida, kartsin läbi kukkuda. Ja Kalju helgus minu suhtes stimuleeris minu passiivsust selles küsimuses. Võib öelda, et ma kuritarvitasin tema avansi. Ma olen teinud suhteliselt vähe etüüde Kalju eriala tundides. Täpselt nii palju, et ei oleks piinlik kolleegidele silma vaadata. Õnneks hiljem ma sain palju etüüde teha teistes tundides ja vabaneda sellest segavast hirmust.

Praegu, vaadates minevikku, ma saan aru, et sain Kaljult rohkem elutarkust, kui professionaalset väljaõpet. Sedasama elutarkust, mida võib endale lubada vaba inimene. Ma julgen öelda, et ma olen tema õpilane. Tema õpetas mind, kuidas mitte karta rumal olla, kuidas eksida ja kuidas vastutada oma tegude eest. Tema õpetas mind, et printsiipaalsus on tegude mootor, et distsipliinita kunstnik sureb. Tema ise oli avatud raamat, mille põhjal oli lihtne õppida. Tema sõnad ja teod ei eksisteerinud eraldi. Ta alati rääkis seda, mida ta

mõtles. Mina ei ole kohtunud väga palju selliseid gurusid ja ma fikseerisin tema elutarkusi oma peas ja oma südames. Mul on siiralt kahju, et ma ei olnud esimesel kursusel sama julge, kui praegu. Ma saaksin nautida koostööd suure meistriga, mis õpetas mind oma elusse suhtumisega rohkem, kui ma võiksin endale ette kujutada.

„Kes sa oled? Mille jaoks sa oled siin? Mis on sinu start? Peab alati mõtlema, mis on primaarne! Kõik mis liigub, tõmbab kohe tähelepanu enda peale! Igal asjal on pulss! Me suhtleme käitumise keeles! Meie ametis peab mõtetes kõik läbi mängima! Ei tohi skeemi teha! Hindamine peab toimuma! Kõik peab toimuma päriselt!“ (Tee 2013)

Need on tsitaadid minu erialapäevikust, Kalju tagasiside meie etüüdidele. Esimesel kursusel ma kirjutasin neid ülesse ja mõtlesin, et see kõik on ju loogiline. Praegu nelja aasta pärast on need asjad minu jaoks jätkuvalt loogilised. Ma imesin neid kümnetest raamatutest, ma katsetasin neid kümnetes töödes. Aga alles praegu ma saan aru, kui oluline see oli tee alguses. Põhiprintsiibid, mida ei tohi unustada ja mida peab austama. Kui keeruline on üksinda teel, kui ei ole kõrval kallist Kaljut, kes tuletaks meelde ja kõhiks kiitmiseks, kui sul endal tuli mõni asi meelde.

Ma olen väga tänulik Kaljule, et ta palus meid kirjutada essee teemal „Kes ma olen“. Kalju oli tark mees ja ta teadis, et kaht kultuuri esindavate inimeste kooselamiseks on vaja siirust ja ausust. Ta alati rõhutas inimese tähtsust ja tema käitumise eetikat. Tänu nendele esseedele ma sain paremini tunda oma kursust. Aga see töö käib siiaamaani. Ma avastan kolleege igapäevaselt. Kalju pani esimese telliskive vundamenti.

Kalju oli nõudlik kõigepealt enda suhtes. Ta ei lubanud endale hilinemist või laiskust, ta ei lubanud endale ebaprofessionaalsust või pealiskaudsust. Mina vaatan tema filme, loen või vaatan tema intervjuusid ja ma õpin. Ma tean, et see inimene ei valeta. Ta on vaba. Ma ei idealiseeri Kalju isiksust. Ma olen piisavalt suur ja julge, et ise otsustada ja vastutada, aga omada orientiire oma elus ei ole patt. Kalju on saanud minu orientiiriks.

Ma mäletan väga hästi esimest lauset, mida ta ütles mulle esimesel kohtumisel: „*Kas sina oled Eduard Moskvast?*“. Ja mäletan viimast lauset, mida ta ütles mulle paar nädalat enne

surma, reageerides minu soengule: „*Puškin, sina või?*“

See inimene suri alles siis, kui saabus füüsiline surm. Hemingway oleks uhke. Aitäh, kallid õpetaja!

4. VENIAMIN FILŠTINSKI

Veniamin Filštinski on kuulus Venemaa lavastaja ja teatripedagoog. Esimese kursuse esimesel semestril meil vedas kohtuda sellise unikaalse inimesega. See meistrikläss sai minu jaoks saatuslikuks. Töö toimus Vene teatri prooviruumis ja kestis üheksa päeva. Filštinski keeldus tööst kogu kursusega ja keskendus ainult vene poolele (siis meid oli veel üheksa). Tänu sellele sai igaüks vene poolelt igapäevaselt põhjalikult tööd teha. Filštinski on vana kooli pooldaja ja suur Stanislavski austaja. Tema alustas tööd etüüdidega „Mina kodus“. Esmapilgul ei ole midagi erilist, aga enamus meist kukkusid läbi esimese katsega. Printsipiaalne erinevus Viljandi metoodikast, millega tegeles esimesel aastal Kalju, seisnes sellest, et tegu ei olnud kujuteldavate esemetega. Veniamin lubas ja isegi nõudis rekvisiidi kasutamist. Kui oli minu kord näidata etüüdi, siis ma *näitasingi* etüüdi. Kuna ei olnud vaba toole, siis ma heidsin pikali inimeste põlvedele. Mulle tundus, et see on naljakas. Filštinski aga nimetas seda krambiks. Ja ma olen temaga nõus. Juba aastate pärast ma meenutan seda episoodi nagu tugevat õppetundi. Päevast päeva ta tahtis meilt ainult meie loomust, meie orgaanilisust. Ta ei tahtnud imiteerimist, näitamist, kujutlemist, ta tahtis ainult tõtt. Ma näitasin etüüdi sellest, kuidas ma ettevalmistun magama minekuks. Ma ehitasin toolidest voodi, ma ehitasin ülesse oma ühiselamu toa. Ma lihtsalt istusin tooli peal, lugesin raamatud, mängisin kitarri, ma võtsin riidest lahti ja läksin hambaid pesema, siis läksin voodisse teki alla, panin silmad kinni ja lihtsalt olin. Tundus lihtne. Aga publiku olemasolu muutis igapäevase rutiini keeruliseks ülesandeks. Iga kord Filštinski ootas maha rahunemist, olemist, mõtlemist ja päris tegutsemist. Ta alati kommenteeris etüüdi ajal, mida on vaja teha lõdvaks laskmiseks. Ma sain esimest korda kätte tunde, et ma teen etüüdi enda jaoks, enda pärast, endaga koos. Just tänu Veniaminile ma sain etüüdi naudingut kätte. Ma õppisin, kuidas mitte kiirustada improviseerides. Ta pakkus meile teistsugust vaatenurka etüüdile. „*Kui sinu tegelane joob teed, siis kalla endale teed, mitte vett. Ei ole vaja näidata mulle seda, mida tegelikult ei ole.*“ (Tee 2013)

Veniamin Filštinski näitas meile teistsugust töö stiili. Ta tõi endaga kaasa „vene teatrikooli“ õhku. Igaks tunniks ta määras korrapidaja, kes vastutas kõige eest. Iga tund me pidime kujundama ruumi vastavalt tema poolt antud teemale. Ta nõudis distsipliini, ta ei andnud teist šanssi. Ta oli aus, nõudlik, õiglane ja inimlik. Sa ei saanud tulla tema tundi ettevalmistatuna. Ta tahtis igast meist tuuma välja kiskuda, ta tahtis päriselt tegeleda igauhega meist, teda huvitasid meie mõted ja teod. Tänu temale ma maitsesin lavavabadust. Mul on väga kahju, et ta ei tulnud rohkem meie juurde. Juba praegu, aastate pärast ma saan aru, et tema tööstiil ei olnud printsiipiaalselt teistsugune Kalju tööstiilist. Aga just esimesel kursusel Filštinski meistriklasse sai minu jaoks suureks edasisammuks teatrimaastikul.

5. IGOR LÖSSOV

Igor Lõssov on pedagoog, näitleja ja lavastaja. Juhtus nii, et juba esimese kursuse ajal sai Vene teatri uueks kunstiliseks juhiks Igor Lõssov Venemaalt. Ta on käinud meie erialaeksamil ja ta on avaldanud huvi meie kursuse vastu. Esimeseks suureks koostööks sai teatrilaboratorium, mida Lõssov viis läbi meie teise kursuse kevadsemestril. Laboratorium oli mõeldud vene tudengitele (meid oli siis juba seitse) ja mõnele Vene teatri näitlejale. Laboratoriumi põhiteemaks olid Platoni dialoogid. Lõssov on legendaarse lavastaja, pedagoogi ja teatri teoreetiku Anatoli Vassiljevi õpilane. Anatoli Vassiljev on põhjalikult uurinud Platoni dialooge. Tema töötas välja süsteemi, mille põhjal õpetas oma õpilasi. Ja Lõssov peab seda süsteemi efektiivseks ning andis meile teadmisi, mida ise oli kunagi saanud oma õpetaja käest.

Nädal aega olid meil teatriteemalised loengud, mida mul õnnestus salvestada. Loenguid pidas Lõssov ise. Pool aastat enne, kui Lõssov käis meie erialaeksameid vaatamas, andis ta meile ülesande valida enda seast partnerid ja koos valida Platoni dialoogi. Igas dialoogis on kaks või rohkem tegelasi, kes arutlevad erinevatel teemadel. Paljudes dialoogides on üheks konkreetseks tegelaseks Sokrates.

Süsteemi põhiprintsiip on teema esmatähtsuses. Ei ole oluline tegelane või tegelased, vaid on oluline dialoogi teema, mille üle nad arutlevad. Teema ise on tegelane. Ei ole oluline, kus see toimub, mis sul seljas on, mis soost sa oled, istud sa või lamad, jooksed sa või hüppad. Oluline vaid usk teemasse, millest sa räägid. Sa pead kaitsma oma positsiooni.

Minu partneriks oli minu kursavend Dan Jeršov, kellega me valisime dialoogi nimega „Kriton“. Mina olin Sokrates, kelle juurde vanglasse tuli tema vana sõber Kriton. Kriton tahab aidata sõbral põgeneda, Sokrates aga keeldub põgenemist, rõhutades, et see on

seadusevastane tegevus. Proove me tegime kahekesi ja proovide peamine väärtus seisnes sellest, et nad olid improvisatsiooni-põhised. Me ei fikseerinud tuju, emotsioone, misanitseene, intonatsioone, kostüüme ega dekoratsioone. Meil oli kaks tooli, meie ise ja üks teema. Lõssov ise ei sekkunud väga protsessi, ta aitas teemasid lahti mõtiskleda. Aga me alati pikalt arutlesime pärast näitamist. Me näitasime talle dialooge järjest, ilma pausideta, ilma lavale ja lavalt minekuta. See oli nagu üks pikk lavastus, aga keegi ei mänginud midagi, vaid kõik elasid teemad läbi.

Tõsine suhtumine teemasse, tõeline usk sellese, mida sa räägid, andis fantastilist ruumi vabadusele. Keegi võib nimetada seda teatrit esteetide teatriks, aga mind huvitab just näitleja aspekt, mitte publiku oma. Ma tundsin, kuidas minus räägib teema või probleem, ma ei mõelnud tegelase peale ega klassikalistele näitleja ülesannetele. See töö muutis minu vaateid teatripraktikasse.

Lõssov ise nimetas seda „seikluseks: „*Õppige teksti ja siis seigelge koos*“. (Tee 2015)

Aeg-ajalt ma kuulan loengute salvestusi ja kasutan neid töös. Ma olen väga tänulik Igor Lõssovile saadud kogemuse eest. See aitas mind vabaks saamises.

6. HELENA KESONEN

Minu kursaõde Helena Kesonen lõpetab kooli harrastusteatri juhi erialal. Selle eriala kava näeb ette lavastamist samadel tingimustel, nagu seda näeb ette lavastaja eriala. Julgen öelda, et Helena lavastused mängivad suurt rolli minu kasvus näitlejana ja inimesena. Helena kutsus mind oma lavastustesse ja viiest koolis lavastatud tööst ma võtsin osa neljast. Kolmes neist mul oli au täita peategelase rolli. Vaatame järjest.

6.1. „Gogolka“ (2013)

Esimese kursuse esimese semestri lavastajate ülesanneks oli õuduslavastus. Helena valis Nikolai Gogoli kuulsa materjali nimega „Вий“ („Vii“). Mina mängisin preestrit ja Panotška (Liisu Krass) isa. Helena oli esimeseks lavastajaks meie kursusel, kes tegi kahekeelse lavastuse. Ta julges töösse võtta üle poole vene tudengitest: mina, Aleksandr Kuzin, Eduard Joonas, Dajana Zagorskaja ja Karin Lamson. Me mängisime monolooge eesti keeles. Helena leidis Gogoli tekste, mis olid adresseeritud tema kriitikutele. Me lugesime neid vene keeles. Lisaks keelte sublimatsioonile me laulsime poistega õigeusu palveid. Lavakujunduseks oli kirikulühter ja kujuteldav ruum, mida peategelane (Martin Tikk) joonistas kriidiga põrandale.

Minu jaoks see oli esimene koostöö Helenaga, mis andis mulle ülevaate tema tööstiilist ja tema lavastaja-nägemusest. Mulle meeldis koostöö inimesega, kellega me rääkisime ühist keelt. Aga selle töö prooviprotsessi ajal oli tunda enda kogemuse puudust. Keeruline sügav materjal nõudis peenemat tööd. Kalju ütles: *„Vähem füüsilist, rohkem vaimset. Keegi tegelastest ei muutu loo käigus, aga peavad ju muutuma vastavalt sündmustele. Sinu tegelase mõtted peavad saama sinu mõteteks!“* (Tee 2013)

Seda esimest kogemust ma ei unusta kunagi. Mul oli tugev teatrivõlu tunne: palved, laulud, keelte mantra, askeetlik minimalism, inspireeriv partnerite töö, müstiline ja atmosfäärne tulemus. Selles töös meil õnnestus luua hirmsa teise ilma atmosfääri. Helena sai selle töö eest „A“ ja Hellar Bergmann tagasiside andmise ajal ütles: „*See oli juba teatri moodi.*“ (Tee 2013)

6.2. „Kunstnik Jaagup“ (2014)

Helena kutsus mind oma teisse töösse, mida ta lavastas esimese aasta kevadel. Kalju palus pöörduda eesti autorite poole ja Helena valis Andrus Kivirähki „Kunstnik Jaagupi“. Mina mängisin peategelast. Helena töödest oli see kõige raskem töö prooviprotsessi poolest. Jälle esimesena otsustas Helena teha lavastuse, kus oleksid haaratud nukud. Nukkude jaoks ta kutsus eraldi juhte – meie kursakaaslasi. Lisaks sellele, ta otsustas teha elavat muusikat. Selleks ta kutsus veel kursakaaslasi juurde. Osalejate arv oli üle kumne. Selles töös oli kõigil raske. Näitlejad ei saanud korralikult nukudega tööd teha. Nukud olid kaua valmimisel. Samuti puudus vastav kogemus. Näidendi tegelasi on niigi palju, aga meil oli veel „orkester“ ja nukkude armee. Proovid olid emotsionaalsed ja tihti ebaproduktiivsed. Niikaua, kui ühed üritasid rütmile pihta saada, teised pidid lihtsalt ootama. Ajapuuduse tõttu me pidime tegema proove öösiti. Lõpuks olid kõik väsinud ja töö efektiivsus oli väga madal. Selles töös ma nägin esimest korda konflikti lavastaja ja näitleja vahel. Katrin Sutt mängis üht tüdrukut, kes oli minu tegelasse armunud. Helena palus Katrinit täita konkreetset skeemi, mille peale Katrin vastas eitavalt, ütles, et ei saa ülesandest aru. Helena seletas mitu korda, aga Katrin jätkas oma liini, rääkides, kuidas tema arvates tema tegelane peab käituma. Nad rääkisid üksteisest mööda. See takistas tööd väga. Sellise printsiipiaalsuse jaoks oli valitud vale koht ja vale aeg. Kõik olid väsinud ja kõigepealt Helena ise, kes ütles ausalt meile välja, et ta ei tea, kuidas edasi minna. Sellest hetkest ma otsustasin, et ma alati püüan olla lavastaja partner, mõttekaaslane, toetaja ja sõber. Või peab projektist lahkuma. Vaatamata raskustele, see töö on mulle kallis. See lavastus andis mulle väga palju. See oli hea „halb“ kogemus. Ma sain aru, mis tähendab kollektiivi tööetika. Ei tohi üksteist jätta ega takistada. Ei tohi piinata üksteist asjata, peab planeerima proove ja austama teiste inimeste aega.

Tulemus oli väga tagasihoidlik: must ja ebakindel. Me kõik õppisime sellest palju. Täna ma saan aru, et Helena on julge inimene, kes proovis tööle panna suure masina, mida üksinda oli võimatu tööle panna.

6.3. „Dekameron“ (2015)

Teise aasta lõpus andis Kalju lavastajatele ülesande valida ühe novelli Boccaccio „Dekameronist“. Helena valis novelli Rusticost ja Alibechist. Ta kutsus mind koos Jaune Kimmeliga peategelaste rollidele. Selles töös Helena pöördus tagasi atmosfäärse teatri poole: autentne muusika ja kostüüm, religioossed motiivid, visuaalne ja audio „gurmanism“. Pean mainima siin lavastuse kunstnikku, kellega Helenal tekkis tugev professionaalne side. Mailiis Laur on väga sügav ja tark kunstnik, kellel on olemas konkreetne visioon, aga kellele ei ole võõras sõna „koostöö“. Helenal õnnestus seekord jagada kohustusi nii, et ta sai keskenduda ainult lavastaja tööle. Kaks pärimusmuusikut täitsid ruumi autorimuusikaga, aga vaimsete laulude laulmiseks olid haaratud näitleja- ja tantsijatudengid. Lavakujundus oli minimaalne ja traditsiooniline. Selles novellis on keskseks teemaks - seksuaalne akt kahe peategelase vahel. Me koos mõtlesime välja vormi, mis võimaldas meil vältida labasust. Seksuaalset akti me näitasime läbi tšillipipra söömise. Me toppisime piprat üksteisele suhu, sõrmede ja varbade vahele. Määrisime üksteist pipra mahlaga. Enamus ajast laval ma viibisin ainult sukkades, palja ülakehaga. Ka Jaunel oli väga minimaalne riietus. Kehad olid higised ja punased piprast. Intensiivne tšillipipra söömine prooviperioodi ajal tekitas palju pisaraid ja naeru. Me aeg-ajalt peatasime proovi puhtalt füsioloogiliste põhjuste tõttu, et saaks piima peale võtta või lihtsalt hingamist korda saada. Loomulikult keha reaktsiooniks olid vedelikud, mis tulid suust, ninast ja silmadest. Me kartsime, et Kalju ei luba meile sellist naturalismi. Kui Kalju nägi läbimängu, siis ta ütles: „*Noh, kui teile endale meeldib seda süüa, siis palun väga, mul ei ole vastu midagi.*“ (Tee 2015)

See töö on väga oluline minu jaoks. Me katsetasime koos kolleegidega enda piire. Ma olen väga tänulik Jaunele, kellega mul tekkis hea side ja meeldiva koostöö tunne. Ma leian, et selliste ausate vormide puhul on just usaldus väga oluline. See töö oli veel üheks telliskiviks Helena lavastajastilistika vundamendis.

6.4. „Inemise igä“ (2016)

See töö on tänaseks minu viimane lavastus Helenaga. See on minu jaoks ka kõige tähtsam töö. Kui Helena küsis minu käest telefoni teel, et kas ma olen valmis seto keeles mängima või teeme lavastuse eesti keeles? Siis, kui ta ütles mulle, et minu otsusest sõltub keele valik kogu trupi jaoks, siis ma sain aru, et mul on pearoll ja kõige suurem tekstimaht. Ma ütlesin talle: „Jah! Loomulikult teeme seto keeles!“ Ma ei kujutanudki ette, mis asi see on – seto keel, aga see väljakutse tundus mulle väga ahvatlev. Mängida võõrkeeles! Teksti kirjutas dramaturg Kristiina Jalasto. Mängimispäigaks oli valitud Piusa liivakarjäär, mis asub Lõuna-Eestis. Ma ei kujutanudki ette, et see on nii ilus koht. Proovidega me alustasime kolmanda aasta kevadel Viljandis. Esimesed lugemisproovid olid alati naeru täis – me tutvusime enda jaoks võõra seto keelega. See tekst on mütoloogiline. Minu tegelane Jaaska on messias, kes tuleb inimeste juurde päästmise eesmärgiga, aga kes lõpuks tapetakse. Teema on igavene ja keeruline. Aga mul ei olnud kahtlusi, et ma ei saa hakkama või veel midagi. Ma valisin selleks kunstielu faasiks juba teatud tööstiili: proovi, proovi, nii nagu oskad, nii, nagu jaksad, nii, nagu sa teeksid viimast korda ja siis vaatab, kas õnnestub või mitte. Ma ei tea, kas ma oleks saanud hakkama selle rolliga veel 3 aastat tagasi. See suvelavastus sai minu kolmekümneaastase juubeli kingituseks. See oli õige aeg. Töö kulges rõõmsalt ja kergelt. Me elasime kõik koos ühes talus, me sõime ja magasime koos. Õhtuti istusime lõkke ümber. See olme ühendas meid, me õppisime üksteist paremini tundma. Ja seda kergust õnnestus ka prooviplatsile üle kanda. Me julgesime proovida, eksida, pakkuda, vaielda. Meil oli selleks õigus. Me olime juba võrdsed partnerid, kes on omandanud mõningaid oskusi. Vaatamata suveilmadele ja kollektiivi heaolule, tööprotsess oli ikkagi füüsiliselt raske. Igapäevaselt me pidime päikese käes tormama liivamäest ülesse ja alla, ülesse ja alla. See oli hea treening kõigile. Analüüsisid enda rolli, avastasin, et füüsiline koormus, suur tööala ja päris loodus andsid imelisi tulemusi. Näitleja naudib, kui ta saab olla sada protsenti vaba ja loomulik oma tegevustes. See töö andis mulle vabaduse nii näitlejana, kui ka inimesena. Ma nautisin lavastuse igat sekundit. Selles töös ma kasutasin kõiki koolist saadud kogemusi.

Ma olen väga tänulik Helenale nende tööde eest. Ma ei oleks tänane Eduard, kui ma ei oleks koos nende inimestega avastanud maailma, teatrimaailma.

7. “MEIE AJA KANGELANE”

Teise aasta alguses, teisel septembril Kalju ütles mulle, et ma lähen Endla teatrisse mängima. Minu küsimusele kooli kohta, ta vastas mulle: „*Sa oled juba suur mees, mine juba päris asja tegema, kool ei jookse kuskile.*“ (Tee 2014)

Räägin sellest tööst veidi rohkem, kuna Mihhail Lermontovi ”Meie aja kangelane” sai minu esimeseks suureks professionaalse teatri kogemuseks.

Olen väga tänulik Kaljule, et ta tegi mulle järjekordselt suure avansi. Kalju ütles, et üks näitleja loobus tööst juba esimeses proovis ja ma pean ”päästma” olukorra. Ma olin nõus kõikide tingimustega ja au magada kunstilise juhi kabinetis oli minu jaoks ka eriline.

Mäletan esimest päeva, kui astusin prooviruumi - atmosfäär oli tõine. Mind võeti vastu positiivselt ja juba esimestel päevadel tekkis võimalus tutvuda kolleegidega. Ma sain teksti kätte ja kuna see oli tõlgitud dramatiseering, siis ma otsustasin, et loen kõigepealt Lermontovi romaani. Romaan koosneb neljast novellist ja novell ”Vürstitar Meeri”, kus ilmub minu tegelane doktor Verner, on eelvimane. Mida rohkem ma süvenesin materjali, seda rohkem ma armusin Lermontovisse. Romaani iga lehekülg oli filosoofilisi mõtteid täis. Mina imestasin ja imetlesin – kuidas on võimalik kahekümne viie aastasena olla nii elutark. Juba esimesest lausest Verneriga kohta, ma hakkasin mitu korda uuesti üle lugema igat lauset tema kohta, joonistades peas portreed. Vaikselt kirjutasin endale paberi peale Verneriga kirjelduse, mida andis Lermontov ise, ning samuti kõik kommentaarid tema kohta, mida andsid teised tegelased. Mul oli väga hea meel, et minu tegelane on minuga natuke sarnane – vaatamata oma haridusele ja intellektile, ta oli huligaanitsev sõnades ja mõtetes filosoof, poet, huumorispetsialist, kui nii võib öelda. Tema lugu novellis lõppes minu jaoks ootamatult, aga dramaatiliselt, ehk nagu peabki olema heas romaanis.

Käis juba teine nädal, aga mina ei ole veel „platsile“ jõudnud. Kogu teine nädal me tegelesime teiste stseenidega ja mina tõlkisin protsessi. Lavastaja Galina Politšuk oli Lätist ja suhtles näitlejatega vene keeles. Prooviprotsessi tõlk – see on eraldi teema.

Lõpuks ometi tuli see päev, millal ma pidin pintsaku selga panema ja mängima hakkata. Minu esimene stseen oli massistseen ja esimesed proovid ma panin „lambist“, sest ei teadnud mis-kuhu otsast alustada – mis hääl, mis kõnnak, mis suhtumine jne. Kui tuli minu stseen, kus me oleme partneriga kahekesi, siis mu aju oli ebavajalikke asju täis, ma muretsesin väga. Paar päeva lavastaja ei öelnud mulle midagi ja ma ei osanud veel midagi küsida. Aga ükspäev see juhtus – lavastaja „karm käsi“ jõudis minuni. Praegu ma saan aru, et see oli väga oluline päev minu jaoks. Lavastaja pöördus minu poole: „Eduard, kas sa oled harrastusteatri mänginud kunagi?“ Ja kui ta sai positiivse vastuse, siis ütles: „Lülita palun välja harrastusteater ja hakka tööle, sina oled ainuke, kes praegu pidurdab“. Ja midagi sarnast oli öeldud veel paar korda. See oli šokk. Esimene kaitsereaktsioon oli selline, et ma pahandasin lavastaja peale: „Ta ei oska näitlejatega suhelda jne“. See oli naljakas, aga vajalik stress. Kõige suurem minu sisemine pretensioon oli see, et ta ju ei seleta midagi, nagu ma olen harjunud igal pool tööd tehes. Koolis me ju alati räägime palju, analüüsime. Siin aga oli vaja anda tulemust kohe. Ma tundsin ennast väga ebakindlalt ja kartsin igat järgmist proovipäeva, kui teadsin, et tuleb minu stseen. Hirm oli nii suur – minu peale vaatavad kogenud ja tuntud teatrinäitlejad. Mida rohkem ma jälgisin teiste inimeste stseene, seda rohkem ma nautisin, kui kergelt neil tuleb kõik välja, kui hästi nad improviseerivad. Mäletan, et ma isegi ei saanud normaalselt magada mõnda aega. Ma mõtlesin, kuidas sellest jamast lahti saada, mida ma pean tegema, et sellest hirmust üle saada.

Meil tekkis vahepeal kahe-kolmepäevane paus ja ma sõitsin koju Tallinna ja esimesel võimalusel hakkasin lugema Konstantin Stanislavski raamatut „Näitleja töö iseendaga“. Selle materjali värskendamine peas aitas mind väga. Üks päev lavastaja ütles, et me mängime „vene teatrit“, et mina näitan doktori-aristokraadi, keda ma olen välja mõelnud. See märkus lisas veel rohkem segadust, aga kui ma istusin toas üksinda ja mõtlesin sõna „näitan“ peale, siis otsustasin muuta oma suhtumist mitte ainult töösse, vaid ka

lavastajasse. Sellest hetkest ma hakkasin proovima lihtsalt olla laval ilma mingisugust emotsioonita ja kui midagi sünnib, siis sünnib kohapeal. See oli õige otsus. Tuli vajalik loomulik olek. Mida rohkem sündis „siin ja praegu“, seda vähem tuli kommentaare mängu kohta ja mõnikord isegi esimest korda kiideti. Kui alguses ma reageerisin kommentaaride peale emotsionaalselt, siis pärast sain aru, et see segab mind. Edaspidi lihtsalt võtsin teadmiseks ja tegin, mida minult küsiti. Alguses ma arvasin, et mul ei olegi õigust eriti diskuteerida, olen ju tudeng ja mida ma veel oskan, aga pärast ma sain aru, et selline tööformaat, et sa ilma lisaõnadeta teed, mida tahetakse sinust – ongi õige. Sellest hetkest, võin öelda, sündis soe suhtlemine lavastajaga.

Pean ütlema, et kogu selle perioodi jooksul olid head suhted kolleegidega. Juba esimesest päevast võtsid mind positiivselt vastu nii tuttavad Viljandi koolist, kui ka kohalikud näitlejad. Aga kommentaare mängu kohta keegi eriti ei julgenud anda. See on väga eetiline ja valus koht, nagu ma sain aru. Ja ainult paar korda mulle soovitati midagi või üritati kuidagi aidata. Prooviperioodi jooksul üks näitleja hakkas lavastaja abiks. Ja tema rõõmsameelne suhtumine ja nõu olid väga kasuks.

Aga minu jaoks oli üllatuseks see, kuidas teatris vaikitakse. Kui isegi kogu grupile midagi ei meeldi, siis keegi ei julge midagi öelda. Mina tegin üks kord vea. Ma tahtsin „päästa“ ühte inimest ja lõppes see nii, et nii lavastaja, kui see inimene tegid mind selles konfliktis äärmiseks. See oli veel suhteliselt alguses ja kui minu suhtumine töösse oli muudetud, siis edaspidi ma sellist asja endale ei lubanud – ma lihtsalt tegin seda, mida oskan nii hästi, kui sel hetkel oskasin. Kogu selle jutu kokkuvõtteks võin öelda, et see periood õpetas mind kõvasti mõistma kogu suure teatri kollektiivi tööd. See on väga keerulise struktuuriga psühholoogiline mehhanism ja lavastaja on küll „kuningas“, aga asi sünnib ikkagi koostöös. Õnneks ma sain sellest aru varem, kui prooviperiood lõppes. Mida rohkem me töötasime, seda julgemaks ma muutusin. Üks päev lavastaja küsis, kes oskab kitarril mängida. Ma kohe vastasin, et oskan. Lõpptulemuseks oli romanss, mida me näitlejannaga esitasime. Laulu ajal ma isegi ei ilmunud lavale ja see idee meeldib mulle väga. Laval siis säilib see dramaatiline üksinduse õudus, mida tekitab laulja. Siis, kui tekkis vajadus kitarril mängida, ma sain tuttavaks muusikaosakonna juhatajaga. See oli veel üks üllatus – vau! Teatris, ühe lühikese pala pärast hakatakse eraldi proove korraldama. Me tegimegi ainult

kaks proovi, aga professionaalne nõu oli väga oluline.

Peab ütlema ka seda, et selles töös ma sain aru, et kui sa tunned platsil ennast vabana, siis sünnibki koostöö. Nii ma hakkasingi oma stseenides pakkuma mõningaid lahendusi ja osa neist jäid sisse. Siis kui tekkis arutelu, siis oligi väga selge – lavastaja on elav inimene, koos plussidega ja miinustega, nagu kõik meie. See oli väga hea tunne. Oli võimalik rääkida üksteisega.

Tulles tagasi oma doktori juurde, pean mainima ka seda, et tegelase rolli loomises mind aitas väga minu muutumine. Mis see tähendab? Ma hakkasin kasvatama habet. Prillid, mida lavastaja soovis, et ma kannaks neid, pintsak ja seesama habe andsid mulle julgust juurde. See ei olnud mask, aga see oligi uus tunne. Mina olen doktor, mul on habe, mul on prillid. Ma tükk aega käisin nende prillidega vabal ajal, oma toas. Harjusin nendega ära. Ja kui tuli aeg etendust mängida, ma küsisin habeme kohta ja lavastaja ütles, et see sobib rolliga kokku. Aga idee kasvatada sündiski ise, ma lihtsalt tundsin, et see on mulle loomulik nüüd.

Peab eraldi ütlema ka kogu kollektiivi kohta. Ma ei ole varem harjunud sellega, et sinu eest tehakse kõik ära. Butafoorid, inspitsent, kostümeerija, grimmeerija ja nii edasi. Alguses ma ise võtsin initsiatiivi, aga pärast sain aru, et teatris nii ei tohi. Peab arvestama ja austama teiste inimeste tööd. Teine asi – peab oskama vastu tulema ja aitama vajadusel ja loomulikult hinnata ja kiita. Nähes, kuidas teised näitlejad teevad, ma jäin kindlaks enda süsteemile. Peab olema sõbralik, rõõmsameelne, töökas, abivalmis, viisakas ja aktiivne. Siis sulle tehakse samamoodi.

Veel üks asi, millest tahaks rääkida. Ma sain aru, et eelnev kogemus on ülitähtis. Proovides keegi ei hakka sind õpetama, kui sa ei oska elementaarseid asju. On küll erandeid, aga mind aitas väga nii tantsu, kui ka muu kogemus. Kitarrimäng, valss, žongleerimine ja loomulikult kõik muu füüsiline ja vaimne ettevalmistus. Hääl ja kehaplastika.

Rääkides häälest, peab ütlema, et alguses ma natuke muretsesin aktsendi pärast, aga kui kolleegid näitlejad ütlesid, et minu rolli kontekstis see on isegi hästi ja vahepeal isegi

naljakas, siis ma rahunesin maha. Aga ikkagi kodutööks oli palju teksti lugemist kõva häälega, artikuleerides ja diktsioneerides. Abiks olid ka konkreetset kommentaarid kolleegidelt, konkreetsete sõnade kohta, mida ma kirjutasin välja ja rõhusin kodus nende peale eraldi.

Kõige tähtsam asi, mida ma õppisin kogu prooviperioodi jooksul – aita iseennast ise! See ei tähenda, et ei tohi nõu küsida, see ei tähenda, et ei tee koostööd, vaid see tähendab seda, et enne, kui sa tuled näitama – proovi sada korda, näe vaeva, katsu, katseta, eksi, tee maksimaalselt, et sul oleks õigus laval olla dialoogis. Kui kerge see on – lihtsalt olla, aga kui ohtlik see on – nii võibki jääda. Ja improvisatsioon saab sündida ainult seal, kus on piisavalt vaeva nähtud, nii materjali läbi töötlemisega, kui ka füüsilise ettevalmistamisega. Kui sa oled vere ja higiga proovis tööd teinud, siis sind on võimalik aidata, aga õpetada sind keegi ei pruugi.

Kui me jõudsimme lavale, siis loomulikult paljud asjad muutusid. Suur mastaap, uhked dekoratsioonid, keerulisem akustika. Mis oli kõige tähtsam, mida ma õppisin selle „lava“ perioodi jooksul – otsusta ise! Kui asi on printsiipiaalne, siis lavastaja näeb seda ja ütleb sulle.

Meie lavastus oli väga intensiivse ettevalmistusega. Räägitakse, et proove on tehtud topelt – 40 asemel 80 tükki. Valguse ja heli poolest on üks keerulisemaid lavastusi viimaste aastate jooksul. Nüüd ma mõtlen tagantjärele, kas see on hea või halb, et me nii palju „küpsetasime“ seda. Vastuseks saan – pigem hea. Me saime kõik piisavalt proovida ja otsida, me saime piisavalt palju tegeleda misansteenidega, tekstiga, et lavale astuda kergelt, võimalusega improviseerida, nautida. See on intensiivne, keerulise struktuuriga, mahukas töö.

Kui me olime laval, siis suur asi, mida tahtis lavastaja – intensiivsust, kiirust. Ja vastavalt sellele oli vaja väga palju iseseisvalt välja mõelda, kuidas jõuda ühest kohast teisse. Kuulsin, et mõni näitleja ütles otse, et see on võimatu ja ta ei jõua. Mina proovisin teha nii, et mitte ühtegi korda „ei“ öelda lavastaja palvele. Ma jooksin, mõtlesin välja süsteemi kuhu ja kuidas panna rekvisiidi, et olla õiges kohas õigel ajal. Loodan, et see õnnestus ja autasuks oli see, et kõik pisikesed rollid ja kõige tähtsam – doktor Verner roll – sündisid

läbi töö. Ma ise ei pannud tähele, et ma enam ei fikseeri, kuidas ma seisan, mida ma ütlen, kuhu ma vaatan, vaid ma tundsin, et ma elan, ma suhtlen, ma tegutsen. See on küll uhke tunne. Aga ma annan endale aru, et see on väike telliskivi suure tee vundamendis.

Teisel etendusel, kohe alguses, ma lubasin endale asja, mida ei tohi lubada. Ma hakkasin mõtlema publiku peale. Ja kõige hullem oli see, et kõik näitlejad samamoodi nagu minagi, mõtetes olid kusagil mujal. Petšorini ja Vernerri stseenis ma taipasin, kuidas partner ei reageeri mu sõnade peale, ta lihtsalt oli puudu. Paljudes stseenides näitlejatel misanstseenid läksid sassi, tekst läks sassi. Pärast etendust keegi meist isegi ei rääkinud omavahel, nii kõvasti tundsid kõik, et energia oli madal. Mis juhtus? Ainult üks nädal möödus esietendusest, aga meie lubasime endale seda? Arvan, et põhjus on elementaarne – esietendusega me lasime kõik välja, mis oli korjatud keerulise prooviperioodi jooksul. Liiga kergelt võtsime ette järgmise etenduse. Nüüd ma tean, et enne etendust ei tohi tegeleda asjadega, mis ei ole etendusega seotud. Kui ei oska kiiresti ümber lülituda, aga kuna materjal on raske, siis isegi kogenud näitlejatega juhtus sama asi. Maksimaalne keskendumine, väga terav tähelepanu. Keha, suu, vaim, kõik peab olema soe ja valmis.

Enne igat etendust, oma garderoobis, ma tegelen suuaparaadi soendamiseks. Ma tunnen, et vajan seda väga, selle pärast on palju kergem rääkida laval loomulikult. Enne lavaleminekut, kindlasti teen laulu läbi. See on väga tehniline number ja peab kõlama hästi, seda on vaja puhtalt läbi käia, nagu tantsu või akrobaatilise elemendi. Enne igat etendust, ma käin läbi kõik oma rekvisiidid üle ja nende asukohad, vaatamata sellele, et inspitsent paneb asjad valmis, ikkagi juhtub, et keegi midagi unustab või teeb natuke teistmoodi. Enne igat etendust ma loen läbi oma teksti, loen häälega. Kui mul on küsimusi või soove kolleegidele, siis kindlasti räägin läbi enne etendust, kuidas seekord oleks tarvis teha, või küsin nende nõu. Püüan olla sõbralik kogu trupiga, sest iga inimese tujust sõltub etenduse menu.

Mida ma õppisin? Võib öelda, et kõige tähtsam asi, mida ma õppisin – tee maksimumini ja „будь, что будет“. Sain selgeks, et ei ole mõtet võtta osa skandaalidest, sest nad segavad tööd. Kui saan, siis alati teen nalja, et kraadi maha võtta. Õppisin seda, et enne kui öelda, et ei saa, proovi mitu korda. Õppisin seda, et on vaja olla teemas. On vaja armastada autorit,

teksti, tegelasi, kolleege ja lavastajat. Isegi kostüümi pärast etendust on vaja armastada ja hoolikalt panna riidepuu peale. Vaatamata sellele, et see on töö, on vaja otsida positiivseid momente igas nüansis. Õppisin, et on vaja unustada kõrval olevad asjad, kui tahad saavutada midagi - ehk on vaja ohvriks tuua midagi. Teater nõuab pühendumist ja armastust. Õppisin, et kriitikat on vaja vastu võtta rahulikult, ilma emotsioonideta. Mida tõesti saab kasutada - võtad arveks, mis on puhas emotsionaalne arvamus, jätta kriitikutele. Õppisin, et on vaja õppida. Kogu aeg peab arenema füüsiliselt – teha trenni, vaimselt – puhata ja uurida iseennast, intellektuaalselt – lugeda ja avastada maailma. Süvenemine autori eluloosse aitas väga töös laval. Õige meeleolu, õige närv olid sees.

8. „GAGARINI TEE“

Aastal 2002 Šotimaal Gregory Berk kirjutas näidendi nimega „Gagarin Way“, aastal 2017 2. jaanuaril meil algasid proovid Vene teatris. See lavastus pidi valmima projekti „Old Future theater“ raames. Kõik seitse vene tudengit pidid olema haaratud Vene teatri diplomilavastustes. Selleks tulid Moskvast GITISest kolm lavastajatudengit, kes jagasid meid omavahel ja alustasid tööd kolme materjaliga. Mina, Katrin Sutt ja Dan Jeršov sattusime Pavel Pronini kätte, lisaks ühines meiega näitleja Ivan Alekseev Vene teatri trupist. Spetsiaalselt selle tüki jaoks anti meile üks mahajäetud ruum Vene teatri pansionaadis. Nüüd see saal omab nime „RedHaus“. Juba esimestel proovidel oli selge, et meid ootab midagi erakordset.

Näidend ise on kirjutatud neljale inimesele, kellest kaks on tehase töötajad (Dan Jeršov ja Eduard Tee), üks on nende ülemus (Ivan Alekseev) ja veel üks on turvamees (Katrin Sutt). Turvamehe rolli me muutsime koos naisrolliks. See on must komöödia vaestest tüübidest, kes otsustasid saata „sõnumi“ ühiskonnale ja võtta selleks kinni oma ülemuse. Nad täpselt ei tea, mida temaga teha, aga teavad, et ta peab olema hiinlane ning samuti teavad, et ta on maailma kapitalismi nägu. Nende teele kogemata satub turvamees, keda nad on ka sunnitud kinni võtma. Poolteist tundi ühes laoruumis arutlevad neli inimest intensiivselt maailma filosoofia ja õigluse teemadel. Kui vaesed tüübid saavad aru, et nende ülemus on täpselt samasugune mees, nagu nemad ise ja ta on samast kohast pärit, siis jõuavad nad koos otsuseni, et õiglust maa peal ei ole. Üks tegelane otsustab ülemuse ikkagi ära tappa, igaks juhuks tapab ta ka turvamehe. Viimase hetkeni ei ole finaali selge ja säilib lootus helgusele, aga ei...

Lavastaja tegi julge sammu ja pakkus meile kõik sündmused tuua Eestisse Ida-Virumaale. Tema arvates see oli vajalik sisu arusaamiseks. Šotimaa nimed ei ütleks midagi publikule,

aga nüüd kõik saavad aru, et ladu asub Kohtla-Järvel ja boss ei ole hiinlane, vaid on Narvast pärit, vahet ei ole, et viimasel ajal ta elab Viimsis. Me olime sellise tõlgendamise vastu, aga lavastaja oli printsiipaalne selles küsimuses. Materjal meeldis mulle väga. Mina sain psühhopaadi rolli, kes tapab lõpus inimesi. Intensiivne tekstipõhine sotsiaalne draama, mille mängimine nõuab väga põhjalikku tööd rolliga.

Pavel on noor lavastaja, kes pooldab intelligentset tööstiili. Ta ei ole ühtegi korda häält tõstnud näitlejate peale, ta ei ole kellelegi halvasti öelnud. Tema töötas Maria Knebeli tegevusliku analüüsi meetodi põhjal. Lugeses näidendit, me analüüsisime teksti väga põhjalikult. Knebeli meetod näebki ette analüüsi, mille põhjal sa saad kohe proovida loetud stseeni realiseerides etüüdina, ilma teksti teadmata. Paveli tarkus, intelligentsus, huumorimeel ja lai maailmavaade tegid prooviperioodi huvitavaks seikluseks. Ma tundsin, et ei ole varem kogunud sellist tööstiili. Pavel ei lubanud meile näitamist, alati nägi krampi, ta ei lubanud meile ebapõhjendatud käitumist. Üks episood šokeeris mind. Ühes proovis minu kursavend Dan Jeršov ütles, et ei tea, mida ta on just teinud. Pavel selle peale ütles, et kui ta veel ükskord kuulab sellist asja, siis laseb meid laiali.

„Te olete näitlejad, professionaalid, me teeme proovi ja te ei tohi platsile astuda, kui ei tea, mida te peate tegema. Juhul, kui on ebaselge või, kui on küsimusi, siis küsige enne tegemist, mitte pärast.“ (Tee 2017)

Selline suhtumine šokeeris mind. Me kõik oleme tudengid, aga ta suhtles meiega nagu vanade proffidega. Me austasime teda ja iga hommik tahtsime proovi joosta. Pärast esietendust, Ivan Alekseev ütles meile, et meil vedas esimese lavastajaga. Ütles, et harva, kui nii põhjalikult analüüsitakse tööd ja nii professionaalselt ja sõbralikult suhetakse näitlejatesse.

See lavastus on saanud minu eriala viimaseks eksamiks. See lavastus on meile kõigile saanud heaks lõpueksamiks. Julgen öelda, et see prooviperiood oli üks produktiivsematest ja huvitavamatest mu elus. Publik vahepeal lahkub saalist, kuna see on karm töö. Aga ma armastan seda tööd väga, kuna saan kõik näitlejaoskused panna töösse. Pavel ei ole fikseerinud misanstseene, vaid ehitas ülesse tegevusliku struktuuri, mille sees me

tunneksime ennast vabana. Improvisatoorne meeleolu – see on selle lavastuse võtmesõna.
Iga näitleja unistus on saada sellist kogemust.

KOKKUVÕTE

Kuu aja pärast ma olen vaba inimene. Koolist vaba inimene. Mida ma tunnen praegu? Mul on siiralt kahju, et üks helgematest perioodidest mu elus saab varsti läbi. Teine tunne, mis istub minu sees – rõõm. Rõõm, et ma lahkun koolist teistsuguse inimesena. Selle perioodi mõju mu elule on võimatu mõõta. Nelja aasta jooksul ma olen kogenud nii head, kui halba. Aga ma olen seda neelanud naudinguga. Ma olen õppinud, kuidas sublimeerida kurbust. Selleks ma lugesin sadu raamatuid. Selleks olen ma sada korda lavale astunud. Minust on saanud tundlik ja peen isiksus, kes mõõdab ümbritsevat eksistentsionaalsuse prisma läbi. Ma avastasin ju Shakespeare'i ja Molière'i, Tammsaaret ja Kitzbergi. Jah, ma tunnen, et minus on vähem naeru, aga kui on, siis ta on terav ja siiras. Jah, ma tunnen, et minus on nüüd rohkem tõsidust ja sügavust, aga just tänu sellele mul õnnestub dešifreerida inimese elu paradokside uste paroole. Ma olen pidanud vastu, ma tunnen, et koolile eelnev kogemus oli minu jaoks väga kasulik. Ma läbisin kooli rõõmuga, ma nautisin iga päeva, iga päeva Viljandis, kus sügis lõhnab teistmoodi. Ma kasutasin võimaluse ja sain tuttavaks uute inimestega, kes kinkisid mulle osakese endast. Ma olen tänulik oma kursusele: ma õppisin nende käest väga palju. Ma olen tänulik koolile: ma olen omandanud teadmisi ja oskusi. Ma olen tänulik ratsionaalsele endale, kes julges riskida. Loteriipileti kombinatsioon oli õige.

KASUTATUD KIRJANDUS

Tee, E. 2013. Erialamärkmik. [Avaldamata allikad]

SUMMARY

In a month I will be a free person - free from school. What do I feel right now? I am sincerely sorry, that one of the brightest periods of my life is about to come to an end. Another emotion, that fills my body...is happiness. I am happy to graduate from school as a different person, it would be impossible to evaluate the influence of this period on my life. These four years have made me feel both good and bad, but whatever it has been, I have made the most out of it. I have learned to sublimate sadness. How? I read hundreds of books. I have stepped on the stage for hundreds of times. I have become a sensitive and neat person, who has learned to see life through the prism of existentialism. I have discovered Shakespeare as well as Moliere, Tammsaare as well as Kitzberg. It is true, that I find less laughter in myself, but if it does burst out, my laughter is sharp and sincere. It is true, that I have become more serious, but this quality helps me to unlock the paradoxes of life. I have made it through school and I believe, that my previous life experience has helped me. I enjoyed every day of school, enjoyed every day in Viljandi, in a town, where autumn smells different. I took my chances and met a lot of new people. I am grateful to my classmates, I did learn a lot from them. I am grateful to my school, I have acquired knowledge and skills. I am grateful to my rational self, who was brave enough to risk. The numeral combination on the lottery ticket turned out to be right.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Eduard Tee**,

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 03.08.1985)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„MINU ELU KUNSTIS“,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on **Jaanika Juhanson**,

(juhendaja nimi)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Viljandis, **23.05.2017**